

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ БІРЖОВИХ РИНКІВ

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL EXCHANGE-TRADED DERIVATIVES MARKETS

Яворська В.О.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри організації підприємництва та біржової торгівлі,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Грінченко В.М., Листопад В.В.

магістри,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Yavorska Valentyna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor, Department
of Business Organization and Exchange Trading,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Hrinchenko Vadim, Lystopad Victoria

Masters,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

У статті розкрито теоретичні засади економічної сутності міжнародних біржових ринків деривативів. Показано, як трансформувалися біржові ринки товарних та фінансових активів у світі в умовах глобалізаційних змін споживчих і виробничих ринків. Наведено класифікацію міжнародних біржових ринків за видами активів (товарні, валютні, фондові та відсоткові). Вказано на взаємозв'язок чотирьох видів ринків та необхідність здійснення міжринкового аналізу. Визначено процеси інтернаціоналізації міжнародних біржових ринків та виявлено нарощення концентрації бірж у певних географічних регіонах, що дає змогу класифікувати міжнародні біржові ринки за географічним зонуванням. Охарактеризовано види консолідації на міжнародних біржових ринках. Установлено позитивну динаміку нарощення обсягів торгівлі на міжнародних біржових ринках в останні роки.

Ключові слова: міжнародний біржовий ринок, товарні деривативи, фінансові деривативи, біржа, біржова торгівля.

В статье раскрыты теоретические основы экономической сущности международных биржевых рынков деривативов. Показано, как трансформировались биржевые рынки товарных и финансовых активов в мире в условиях глобализационных изменений потребительских и производственных рынков. Приведена классификация международных биржевых рынков по видам активов (товарные, валютные, фондовые и процентные). Указано на взаимосвязь четырех видов рынков и необходимость осуществления межрыночного анализа. Определены процессы интернационализации международных биржевых рынков и выявлено наращивание концентрации бирж в определенных географических регионах, что позволяет классифицировать международные биржевые рынки по географическому зонированию. Охарактеризованы виды консолидации на международных биржевых рынках. Установлена положительная динамика наращивания объемов торговли на международных биржевых рынках в последние годы.

Ключевые слова: международный биржевой рынок, товарные деривативы, финансовые деривативы, биржа, биржевая торговля.

The article describes the theoretical foundations of the international exchange-traded derivatives markets economic essence. It is formulated as the commodity and financial asset markets in the world transformed in the context of globalization of consumer and production markets. The definition of the international exchange-traded derivatives market as a form of organized, transparent and competitive environment is given. Openness, transparency, accessibility to exchange-traded derivatives have made a significant impact on the formation of world pricing processes that have become an element of a market economy. The classification of international exchange-traded derivatives markets by types of assets by: commodity, foreign exchange, stock and interest is given. The relationship between

the four types of markets and the need for inter-market analysis are indicated. The processes of internationalization of world exchange-traded derivatives markets are identified and the concentration of exchanges in certain geographical regions is increased, which allows to classify international exchange-traded derivatives markets by geographical zoning. It is reflected that the top ten largest exchanges are concentrated in all geographical areas of international exchange-traded derivatives markets. Although the largest number still remains in the North American region, particularly in the United States. The consolidation in the international exchange-traded derivatives markets was strengthened and accelerated by the electronization of stock exchange processes and the introduction of internet trading. Types of consolidation in international exchange-traded derivatives markets are characterized. It is determined that the universalization of international exchange-traded derivatives markets is also closely linked to the processes of exchange-traded derivatives market consolidation. They started after the stock exchanges started to change from a non-profit organization to a profitable one by selling their securities. Positive dynamics of trade volume growth on the international exchange-traded derivatives markets in recent years have been established.

Key words: international exchange-traded derivatives market, commodity derivatives, financial derivatives, stock exchange, exchange trading.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Міжнародні біржові ринки в сучасних умовах являють собою складний багатофункціональний механізм, який включає інтегровані у глобальний простір міжнародні платформи біржової торгівлі товарними та фінансовими деривативами.

Сьогодні нестійка світова фінансова система викликає щоденні ризикові ситуації, пов'язані із ціновими коливаннями на всіх видах ринків. Така ситуація потребує якісних інструментів та стратегій їх застосування усіма суб'єктами фінансових і товарних ринків. Строкові біржові інструменти – деривативи відповідають необхідним вимогам для забезпечення управління ціновими ризиками і викликають підвищений інтерес серед суб'єктів на міжнародному біржовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Вивчення основних проблем сучасного розвитку міжнародного біржового ринку знайшло своє відображення у працях вітчизняних дослідників, зокрема: В. Гниляк [1; 5], О. Маслака, А. Масло, Ю. Рубана, М. Солодкого [1–5], О. Сохацької, О. Шпичака та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення організаційних засад формування і розвитку міжнародних біржових ринків у сучасних умовах посилення консолідації та біржового поглинання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток міжнародних біржових ринків деривативів тісно пов'язаний із виникненням та розвитком самої торгівлі та формуванням товарних і фінансових ринків. Перші обмінні операції, укладання і виконання яких відбувалося у різні часові періоди, у подальшому забезпечили перехід бірж на торгівлю строковими контрактами, або деривативами (англ. derivatives). Водночас використання перших форм грошових засобів забезпечило швидкий розвиток фінансової сфери. Формування товарно-грошових відносин перетворило локальні ринки на національні, а згодом націо-

нальні інтегрувалися у міжнародні форми організованої торгівлі [1; 2, с. 10–25].

Міжнародний біржовий ринок деривативів можна етимологічно розглядати у формі організованого, прозорого та конкурентного середовища. Відкритість, прозорість, доступність до біржових деривативів значно вплинули на формування процесів світового ціноутворення, що стало елементом ринкової економіки [1–6].

Сьогодні міжнародні біржові ринки виступають потужними центрами світового ціноутворення. Функцію прозорого та конкурентного ціноутворення спроможні забезпечити лише біржі світового масштабу. Наявність багатьох учасників та швидкий доступ до біржових майданчиків дають змогу одночасно конкурентно визначати біржову ціну на більшість товарів та фінансових активів [2; 3].

Типи ринків різняться за діловою стратегією, зокрема стратегії споживчих ринків повністю відрізняються від виробничих або промислових стратегій. Глобалізація вплинула на організаційні зміни у структурі більшості компаній, діяльність яких була пов'язана з міжнародною торгівлею. Нині поведінка компаній адаптується до вимог ринку та потребує постійного розроблення й удосконалення бізнес-стратегій на глобальному рівні. За таких умов можна прослідкувати поступову інтеграцію споживчих і виробничих ринків у міжнародні ринки товарних та фінансових активів.

Сучасні міжнародні біржові ринки мають велике значення для споживчих та виробничих ринків, адже вони мають велику кількість активів, торгівля якими проходить на провідних біржах світу. Водночас еволюційні зміни форм оптової торгівлі сприяли постійному виходу на біржові майданчики нових видів активів. Із часом стало можливим диференціювати міжнародні біржові ринки на чотири види (рис. 1):

- товарний;
- валютний;
- фондовий;
- відсотковий.

Кожний вид міжнародного біржового ринку має свої особливості функціонування і навіть часто

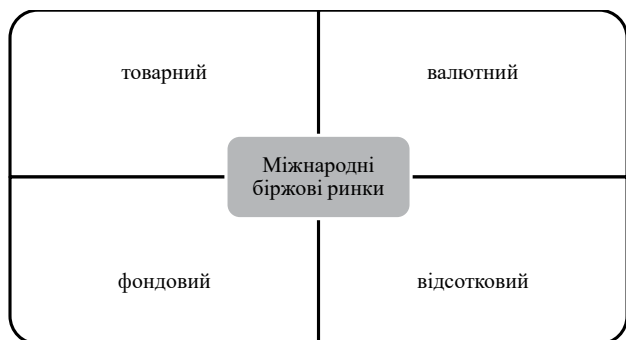

Рис. 1. Класифікація міжнародних біржових ринків за видами активів

Джерело: побудовано авторами

окреме регулювання, проте існує досить тісний взаємозв'язок усіх чотирьох сегментів. Це чітко прослідковується за механізмом ціноутворення. У сучасних умовах діяльності господарюючих суб'єктів та учасників біржових торгів діяльність на одному з ринків вимагає аналізу і дослідження стану всіх чотирьох. Для цього існує метод міжринкового аналізу біржових котирувань.

Поглиблення і розширення світогосподарських зв'язків зумовили нарощення концентрації бірж у певних географічних регіонах. Біржові ринки з часом почали втрачати національні й територіальні кордони, виходячи на зовнішній рівень, де присутні торговці з різних країн світу.

Вихід бірж на зовнішній рівень забезпечив концентрацію біржової активності у різних географічних регіонах, тому досить поширеною стала класифікація міжнародних біржових ринків за географічним зонуванням.

Нині існує така класифікація міжнародних біржових ринків за географічним зонуванням (рис. 2) [6]:

- Північноамериканський.
- Південноамериканський.
- Європейський.
- Азійсько-Тихоокеанський.

Дану класифікацію можна знайти в аналітичних звітах біржових асоціацій [6].

Велике значення має також і вплив глобалізації на еволюційний розвиток бірж за видами ділової активності (рис. 3).

На початку виникнення біржі мали глибоку спеціалізацію, тому вони досить часто пропонували незначну кількість товарів для обігу, переважно це були сільськогосподарські товари певних груп, наприклад рис на японській біржі «Доджіма». З часом біржі почали спеціалізуватися на певних групах товарів, так виникла класифікація бірж за видами активів: товарні, фондові, валютні, ф'ючерсні, опціонні, біржі погодних інструментів та ін. [3; 4].

Універсалізація бірж розпочалася тоді, як вони вийшли на зовнішній рівень і розпочали конкурентну боротьбу за біржових учасників. Наявність більшого спектру інструментів зро-

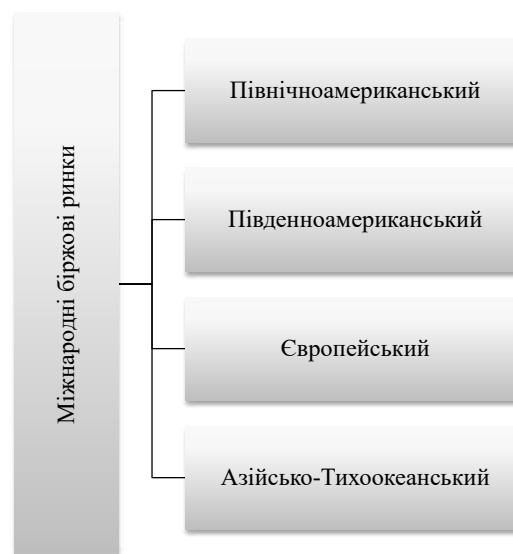

Рис. 2. Класифікація міжнародних біржових ринків за географічним зонуванням

Джерело: побудовано авторами

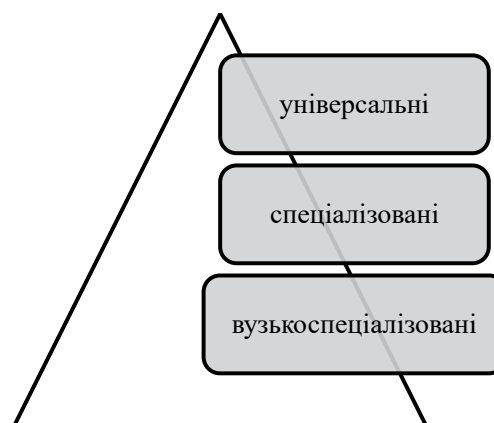

Рис. 3. Класифікація біржових ринків за спеціалізацією

Джерело: побудовано авторами

била біржі більш конкурентними на міжнародних ринках.

Універсалізація міжнародних біржових ринків також тісно пов'язана з процесами біржової консолідації. Останні розпочалися після того, як біржі почали переходити з неприбуткової форми організації на прибуткову, виставляючи свої цінні папери на продаж. Процеси біржової консолідації почали відбуватися у двох напрямках (рис. 4):

- об'єднання;
- поглинання.

Об'єднання – це процедура, яка передбачала групування декількох біржових майданчиків у складі однієї біржової структури, тоді як поглинання часто відбувалося більшою біржою меншою з метою захоплення її регіональної ніші.

Рис. 4. Види консолідації на міжнародних біржових ринках

Джерело: побудовано авторами

Сьогодні у світі нараховується близько 100 бірж міжнародного значення, які щорічно об'єднуються і поглинаються одна одною. Такий процес є позитивним як для міжнародного біржового ринку, так і для його основних учасників – інвесторів та хеджерів [6].

За даними світової асоціації Futures Industry Association, основна десятка найбільших бірж сконцентрована в усіх географічних зонах міжнародних біржових ринків. Хоча найбільша кількість усе ж таки залишається в Північноамериканському регіоні, а саме у США [6].

Посилення і прискорення консолідації на міжнародних біржових ринках було досягнуто за рахунок електронізації біржових процесів та впровадження Інтернет-трейдингу.

Оцінка динаміки біржової торгівлі на міжнародних біржових ринках усіх географічних регіонів свідчить про нарощення обсягів в останні сім років. Статистичні дані Futures Industry Association свідчать, що в 2018 р. кількість укладених угод на міжнародних біржових ринках стала рекордною і сягнула 30,28 млрд контрактів, що на 20,2% вище порівняно з 2017 р. (рис. 5) [6].

У структурі торгівлі на міжнародних біржових ринках домінуючим залишається фондовий сегмент, на якому здійснюється обіг цінних паперів та фінансових деривативів на фондові індекси, адже на нього припадає понад 60% загального біржового обігу у світі.

Необхідно зазначити, що фінансові деривативи останні пів століття значно активніше торгуються на міжнародних біржових ринках усіх географічних регіонів.

Серед товарних деривативів цікавими для інвесторів активами є енергоресурси, метали, деякі види аграрної продукції.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, поступовий перехід міжнародних біржових ринків на торгівлю тільки товарними та фінансовими деривативами перетворив їх на інститути ціноутворення, прогнозування ринкової кон'юнктури, управління ціновими ризиками та ефективно джерело концентрації інвестиційних ресурсів на глобальному рівні.

Водночас консолідаційні процеси сприяли інтеграції біржових майданчиків різних міжнародних біржових ринків і за видами активів, і за географічним зонуванням, перетворюючи останні на високоефективний та організований механізм глобального рівня.

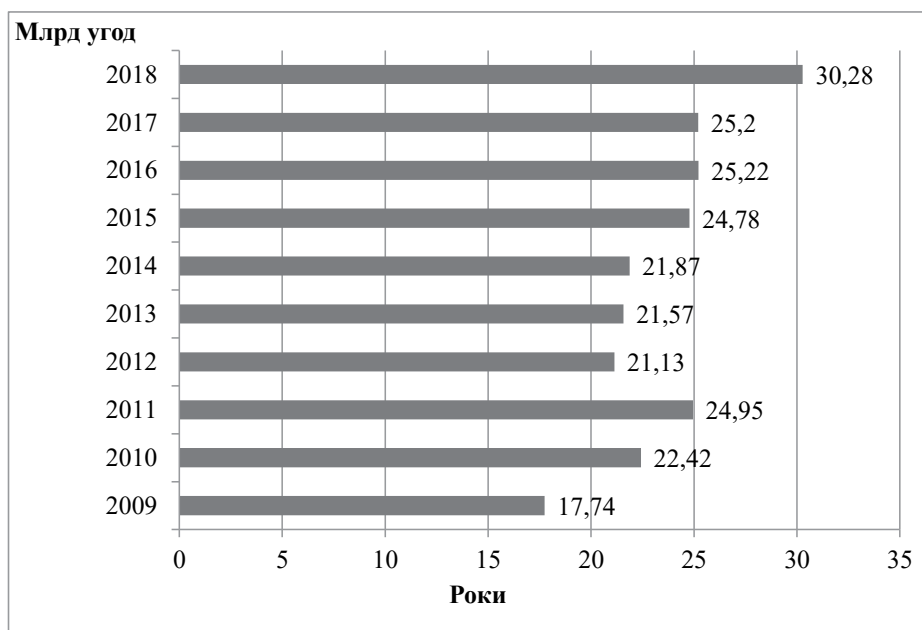

Рис. 5. Динаміка торгівлі на глобальному біржовому ринку, млрд угод

Джерело: побудовано за даними FIA [6]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Солодкий М.С., Гниляк В.О. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : Аграр Медія Груп, 2012. С. 10–100.
2. Солодкий М.О., Яворська В.О. Біржова торгівля товарними деривативами: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні : монографія. Київ : Компринт, 2015. С. 10–66.
3. Біржовий ринок : навчальний посібник / за ред. М.О. Солодкого. Київ : Агроосвіта, 2010. 565 с. URL : <http://www.agroosvita.com/sites/default/files/libery/economik/BR.pdf> (дата звернення: 31.10.2019).
4. Біржовий товарний ринок : навчальний посібник / за ред. М.О. Солодкого. Київ : Компринт, 2017. 482 с.
5. Солодкий М.О., Гниляк В.О. Розвиток світового біржового ринку деривативів. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 8. С. 3–8.
6. Will Acworth. FIA releases annual trading statistics showing record ETD volume in 2018. URL : <https://fia.org/articles/fia-releases-annual-trading-statistics-showing-record-etd-volume-2018> (дата звернення: 31.10.2019).

REFERENCES:

1. Solodkyj M.O. and Ghnyljak V.O. (2012). Birzhovi tovarni deryvatyvy: teorija, metodologhija, praktyka [Exchange-traded Commodity derivatives: theory, methodology, practice]. Kyiv: Aghrar Media Ghrup. (in Ukraine).
2. Solodkyj M.O. and Javorsjka V.O. (2015). Birzhova torghivlja tovarnymy deryvatyvamy: svitovyj dosvid ta perspektyvy rozvytku v Ukrajinі [Commodity derivatives exchange trading: world experience and prospects of development in Ukraine]. Kyiv: Komprynt. (in Ukraine).
3. Solodkyj M. O. (2010). Birzhovyj ryнок [Exchange market]. Kyiv: Agroosvita. [Online], Available at: <http://www.agroosvita.com/sites/default/files/libery/economik/BR.pdf>. (Accessed 25 May 2019). (in Ukraine).
4. Solodkyj M. O. (2017). Birzhovyj tovarnyj ryнок [Commodity exchange market]. Kyiv: Komprynt. (in Ukraine).
5. Solodkyj M.O. and Ghnyljak V.O. (2012). Rozvytok svitovogho birzhovogho rynku deryvatyviv [Development of the world derivatives market]. *Formuvannja rynkovykh vidnosyn v Ukrajinі*, no. 1, pp. 3–8 (in Ukraine).
6. Will Acworth. (2018). FIA releases annual trading statistics showing record ETD volume in 2018. [Online], Available at: <https://fia.org/articles/fia-releases-annual-trading-statistics-showing-record-etd-volume-2018>. (Accessed 30 May 2019). (in English).